

Introducere

Oricare ar fi realitatea mai aproape sau mai departe de ideea ca atare, conceptul statului de drept este bine conturat în doctrina despre statul de pretutindeni. Se observă mai ales în țările eliberate de totalitarismul comunist abordarea “statului de drept” este o reacție împotriva statului dictatorial, care l-a oprimat pe om, fie prin abuzul de ilegalitate, fie prin editarea și aplicarea unor legi nedrepte. Chiar atunci când tratăm problematica statului de drept, vizînd finalități aplicative, practice, nu putem proceda altfel decît pornind de la clarificarea conceptului. Și acesta cu atît mai mult cu cît, deși desemnează una dintre spectaculoasele transformări în curs de desfășurare în țările Europei Centrale și de Est, deci inclusiv în România, Republica Moldova. Conceptul statului de drept riscă deși nu ar trebui să rămînă o simplă obstracțiune, o mare necunoscută pentru majoritatea oamenilor din țările amintite.

Se consideră că statul de drept înseamnă în mod permanent că dreptul încetează să fie un simplu instrument de legitimare a puterii, înseamnă supunerea puterii dreptului, protejarea individului în fața puterii, autolimitarea acțiunii statului în favoarea individului.

Conceptul statului de drept are dimensiunea universalității indiferent de contextul național temporal al utilizării lui.

Această dimensiune decurge din faptul că are ca trăsătură definitorie ocrotirea drepturilor individului decurgând din natura umană pretutindeni și oricând aceiași. De aici și posibilitatea și necesitatea aprecierii existenței reale a statului de drept în diferite țări, după standarde internaționale unice.

Însă și utilizarea conceptului implică recunoașterea, acceptarea unui minimum de trăsături esențiale, în absența cărora statul de drept nu ar putea exista, iar conceptul însăși ar fi un non sens.

Statul de drept se caracterizează printr-o multitudine de trăsături, printre care se menționează și principiul separării puterilor, adică limitarea fiecăruia dintre cele trei puteri – legislativă, executivă, și judecătorească de către celelalte două. O ierarhizare a puterii executive și a puterii judecătorești, care să permită controlul între autoritățile existente în sistemul aceleiași puteri.

Savantul și filozoful grec Aristotel, care în celebra sa lucrare “Politica” constată existența unui stat, a unor organe diferite cu atribuții precis determinate, precum Adunarea Generală, Corpul Magistraților (funcționarilor) și Corpul Judecătoresc.

Se observă, astfel, că descrierea lui Aristotel avea doar semnificația unei simple constatări a realităților de organizare a statului elen și nu putea fi pusă în nici o legătură cu principiul separării puterilor.

Ideea a fost prezentată în timpul evului mediu în tezele școlii dreptului natural, în lucrările lui Groțius, Wolf, Pufendorf, care au constatat diferitele atribuții ale statului, fără a întrezări, însă conceptul de separație.

În Franța a fost formulat pentru prima dată în secolul al XVI – lea de scriitorul Jean Bodin, în lucrarea sa “Tratat asupra Republicii”.

Lui John Locke, filozof și jurist englez, îi revine meritul de a fi cercetat pentru prima dată mai metodic și într-o nouă lumină principiul separării puterilor.

Montesquieu Charles Louis, în cartea sa "De L'esprit des lois", dă o lămurire și clară acestei teorii a separării puterilor, care va forma unul din punctele principale ale programelor revoluțiilor franceze.

În fine, în această lucrare voi face o analiză și o caracterizare mai desfășurată a tezelor menționate mai sus sau mai bine zis, separarea puterilor în condițiile statului de drept.

PLANUL

Introducere

Capitolul I Conceptul și trăsăturile statului de drept

§ 1.1 Conceptul statului de drept

- a. apariția statului de drept
- b. evoluția statului de drept
- c. definiții contemporane

§ 1.2 Exigențele statului de drept.

Capitolul II Separarea puterilor – teorie, principiu, condiție a statului de drept.

§ 2.1 Evoluția istorică a teoriei separării puterilor

§ 2.2 Conținutul principiului separării puterilor la etapa actuală.

§ 2.3 Separarea puterilor în statele contemporane (Marea Britanei, SUA, Franța, Polonia, Belgia, România).

CAPITOLUL I. Conceptul și trăsăturile statului de drept.

§ Conceptul statului de drept

Statul de drept, termen juridic, folosit foarte frecvent în literatura de specialitate, apare ca concept a cărui realizare în prezent este o necesitate vitală pentru existența tuturor statelor democratice contemporane.

Locuțiunea “stat de drept” reiese din asocierea celor doi termeni – “Statul” și “Dreptul”. Între stat și drept există o relație puternică. Statul și dreptul constituie o unitate de contrarii. Referindu-se la problema aceasta, profesorul universitar N. Popa menționează următoarele: “Dreptul are rolul de “corset” al forței, de încadrare a acestei puteri în limitele de ordine, de “calmare” a tensiunilor ce se ivesc în procesul exercitării conducerii sociale prin intermediul activității de stat. Pe de altă parte, statul garantează realizarea dreptului și reintegrează ordinea juridică lezată prin activități ilicite”¹.

Altfel spus, în timp ce dreptul furnizează regulile generale și obligatorii, potrivit cărora se exercită puterea de stat, statul asigură obligativitatea normelor juridice, traducerea lor în viață.

În această ordine de idei, evidențiem și remarcă pe care o face savantul maghiar Imre Szabo: “În ceea ce privește legătura dintre “stat” și “drept” ghilimelele trebuie să fie plasate în mod corect, astfel dacă se vorbește de drept fără de stat, cuvântul “drept” trebuie să fie pus între ghilimele, pentru că în acest caz, nu este în mod real drept; dacă se vorbește dimpotrivă de “drept statal”, atributul “statal” nu trebuie să fie

1. Nicolae Popa, “Teria generală a dreptului”, București, 1993, pag.100.

pus în ghilimele, căci este de prisos. În orice caz prin intervenția statului ia naștere dreptul. Fără stat nu există drept”².

Cele expuse permit de a concluziona că “statul de drept”, în calitate de concept și formă de exprimare, nu o simplă asociere de cuvinte. El exprimă o condiție cu privire la putere, o mișcare de raționalizare și de ordonare a acesteia.³

Căutarea principiilor, ideilor pentru stabilirea corelației, interdependenței dintre putere și drept a început încă din perioada antică. În procesul dezvoltării concepțiilor despre drept și stat s-a conturat ideea privind corectitudinea și echitatea acestei forme de organizare a societății. Unele idei importante pentru dezvoltarea de mai departe a conceptului statului de drept, au fost expuse încă de autorii antici. Printre acestea pot fi menționați existența puterii legii ca o corelație dintre forță și drept (Aristotel)⁴; deosebirea formelor de guvernământ corecte și incorecte, guvernarea mixtă și rolul dreptului în tipologia formelor de stat (Socrate, Platon, Aristotel);⁵ corelația dintre dreptul natural și dreptul determinat de voința membrilor societății (Democrit, Sofiștii)⁶; egalitatea oamenilor conform dreptului natural (unii sofiști, juriști, romani)⁷

În perioada dezvoltării feudalismului ideile statului de drept de pe pozițiile historicismului le-au expus gânditorii progresiști ai timpului: Nicolo Machiavelli și Jean Bodin.

2 – Imre Szabo, “Les Fondements de la Theorie du Droit”, Budapest, 1973, citat după Boris Negru “Teoria generală a dreptului și statului”, Chișinău, 1999, pag 302.

3 – Giorgio del Veechio, “Lecții de filosofie juridică”, Europa-Nova, 1995, pag 56

4 - Giorgio del Veechio, “Lecții de filosofie juridică”, Europa- Nova, 1995, pag 51,53,59.

5 - Giorgio del Veechio, “Lecții de filosofie juridică”, Europa- Nova, 1995, pag 50.

6 - Giorgio del Veechio, “Lecții de filosofie juridică”, Europa- Nova, 1995, pag 50.

7 - Giorgio del Veechio, “Lecții de filosofie juridică”, Europa- Nova, 1995, pag 50,63.

În teoria sa, Machiavelli a încurcat să lămurească principiile politicii cu scopul de a determina imaginea statului de drept care ar fi oglindit cerințele timpului. Scopul statului el îl vedea în folosirea liberă a proprietății și garantarea securității fiecăruia. Prioritatea era acordată republicii ca formă de stat, deoarece anume republica răspunde cerințelor egalității și libertății.⁸ Bodin determină statul ca o administrare juridică cu mai multe familii și cu patrimoniul lor. Scopul statului constă în asigurarea drepturilor și libertăților.⁹

În concepția lui Grotius scopul statului de drept este protecția proprietății private prin intermediul unor norme juridice, care ar asigura fiecărui om folosirea liberă a proprietății sale cu acordul tuturor.¹⁰

Un alt ghînditor al timpului Hobbes se prezintă ca un adept al monarhiei absolute în Anglia. Cu toate acestea, el a înaintat un șir de idei ce presupun dominația dreptului în viața socială, care mai târziu au fost dezvoltate de către alți cercetători în materie. Printre aceste idei putem menționa egalitatea formală în fața legii și egalitatea contractelor. Hobbes a înaintat conceptul de a face tot ce nu-i interzis de lege și prin aceasta a stabilit baza teoretică a principiului cel mai efectiv de reglementare a relațiilor sociale prin intermediul dreptului.¹¹

Jocke menționează la rîndul său că statul, format cu scopul protecției drepturilor inalienabile ale omului crează lege pentru stabilirea și administrarea proprietății și folosește forțele obștești pentru realizarea acestor legi și pentru apărarea de un pericol extern.

8 - Хроранюк В.Н. «Теория Государства и право», Москва, 1996, pag 73.

9 – Giorgio del Vecchio, op.cit, pag 58.

10 – Гроций Т. «О праве войны и мира», Москва, 1956, pag 39

11 – Гоббе Т., «Левиафан или материя, форма или власть», Москва, 1936, р 41.

Într-un asemenea stat domină legea ce asigură drepturile fundamentale din sfera patrimonială, libertăți individuale și inegalități.

Liberatea oamenilor în condițiile statului de drept, scria Jocke, constituie regula de bază, stabilită de către puterea legislativă, esența căreia se exprimă în liberatea de a se exprima, în libertatea de a proceda conform propriei voințe în toate cazurile, când legea nu se pronunță altfel și de a nu fi dependent de o permanentă, nedeterminată, necunoscută voința autorității a altui om.¹²

Conform ideilor savantului francez Montesquieu preîntâmpinarea abuzelor de putere este necesară respectarea strictă a legilor de către toți.

“Liberatea este dreptul de a face tot ce este permis de lege. Dacă cetățeanul ar putea face tot ce interzic aceste legi, atunci el n-ar avea libertate, deoarece la fel ar proceda și alți cetățeni”¹³

Libertatea politică pentru Montesquieu înseamnă instaurarea libertății și securității. Se obțin astfel de condiții prin separarea puterilor în legislația executivă și judecătorească, concentrate la diferite organe și care reciproc se autofalimentează și se echilibrează una pe alta. Această idee s-a realizat în constituțiile diferitelor state civilizate ale lumii.

Autorul “Declarației de independență a Statelor Unite ale Americii” Thomas Jefferson a realizat în practică ideile statului de drept pe continentul american.

De pe pozițiile contractului social și drepturilor inalienabile ale oamenilor el supune criticii monarhia ca formă de guvernământ.

În declarație se proclamă solemn drepturile inalienabile ale omului pentru asigurarea cărora se folosește statul.

12 – Локк Дж, «Избранные философские произведения» Т.2, Москва, 1960, pag 16-17.

13 – Монтескье Ш., «Избранные произведения», Москва, 1955, pag 289.

Kant, la rîndul său a elaborat și a motivat baza filozofică a teoriei a statului de drept, în care locul principal îl ocupă omul, personalitatea. O importantă teză formulată de Kant este:

“Fiecare persoană reprezintă o valoare absolută, nimeni nu poate fi considerat ca mijloc de îndeplinire chiar și a celor mai nobile planuri”.¹⁴

Ca principiu de bază al dreptului public filozoful german consideră, prerogativa poporului de a avea dreptul de participare la procesul de instaurarea a ordinii de drept prin adoptarea constituției, ce i-ar exprima voința. Cînd statul are la bază dreptul constituțional, ce exprimă voința poporului, atunci există un stat de drept, nu pot fi limitate drepturile cetățeanului în domeniul libertății personale, constituției, ghîndirii și activității comerciale. În statul de drept cetățeanul trebuie să posede aceeași posibilitate de impunere a guvernărilor la executarea exactă a legii, pe care o au și guvernării, referitor la cetățean.¹⁵

Condiții progresiste în sfera de existență a statului de drept întîlnim și la alți cercetători. Jhering de exemplu, consideră că statul de drept, poate exista numai acolo, unde însăși puterea de stat, singură se supune ordinii prescrise de ea, ce capătă o stabilitate juridică definitivă.

Numai dominația dreptului poate dezvolta bunăstarea națională, comerțul și meșteșugurile, forțele mintale și morale ale poporului.¹⁶

În concepția lui Jellinec, statul este considerat ca reprezentat al intereselor generale ale poporului său,

14 - Пигалкина А. С. «Общая теория права», Москва, 1996, p 333.

15 – Kant I., “Scriseri moral – politice”, București, 1991

16 – Алексеев С. С., «Основные понятия теории государства и права», Свердловск, 1986, p. 47.

ca o uniune dominantă a poporului, ce se prezintă ca o personalitate juridică, care satisface interesele individuale, naționale în general umane în direcția dezvoltării progresive a societății.¹⁷

În tratatul lui I. Deleanu “Drept constituțional și instituții politice” se evidențiază realizarea în practică a conceptului statului de drept, în conformitate cu trei modele:

1) Conform modelului englez **Rule of law**, ideea statului de drept s-a implantat progresiv în ambianța suveranității, monarhului și a încercat să limiteze această suveranitate, iar în cele din urmă s-a manifestat prin consfințirea suveranității Parlamentului. Rezultatele s-au conturat în două direcții:

- a) limitarea împuternicirilor monarhului și recunoașterea lor prin intermediul dreptului pozitiv ca a “unei puteri constitutive”;
- b) necesitatea instituirii actelor executivului direct sau indirect în baza autorității Parlamentului.

Astfel , atotputernicia Parlamentului, nu întâlnea în calea ei, mai ales după căderea în descertitudine a dreptului de veto, legislativ al șefului statului, nici o piedică, abstracție făcând de forța morală considerabilă a unei opinii publice deosebit de geloasă de tradițiile liberale ale țării. Însă statul de drept, în varianta engleză – Rule of Law, presupune mai degrabă principiul egalității în fața legii decât cel al legalității, adică obligativitatea tuturor de a se supune legii și justiției. Față de stringența orientării statului de drept în statele aflate în perioada posttotalitară, în

17 – Еллинек Т., «Общее учение о государстве», СПС., 1908, pag 287.

direcția principiului Rule of Law, ni se pare util să evidențiem că, în literatura de specialitate sînt prezentate ca elemente constitutive ale principiului Rule of Law.

- a) prioritatea normelor fundamentale față de simpla oportunitate politică, prioritate garantată, autonomia puterii judecătorești și răspunderea juridică a guvernului;
- b) consacrarea prin norme juridice fundamentale a drepturilor cetățenilor, considerate ce drepturi naturale, inalienabile;
- c) existența unui mediu favorabil îndeplinirii celor două condiții enumerate mai sus, Rule of Law, reprezentînd un standart după care poate fi guvernată numai o societate democratică și nu una totalitară.

2) Conform modelului german al statului de drept accentul se pune pe respectarea legalității din partea administrației și controlul jurisdicțional al activității ei. Republica de la Vaimar a consfințit această idee în legea sa fundamentală, devenind astfel “stat constituțional”, deși în realitate a rămas un “stat legal”, legislativul rămânînd înafara oricărui control.

3) În conformitate cu modelul francez statul de drept apare, după cum menționa cartea de Malbero un “stat legal” care propagă principiile legalității.¹⁸

I. Deleanu evidențiază o particularitate a fenomenului statului de drept foarte importantă: “Receptarea statului de drept” și felul de a-l realiza prin intermediul diferitor instituții diferă foarte mult de la o țară la alta, indicînd traseul de la o interpretare formală și limitativă la una materială și extensivă. În așa țări ca Italia, Spania, Portugalia, Grecia, România etc se evidențiază afirmări materiale ale statului de drept.

18 – Grewe C., fabr H.R., “Droit constitutionnels europeens”, PUF., Paris, 1995, p.22.

În alte state, de exemplu Norvegia, sînt consfințite numai unele dintre principiile statului de drept ca neretroactivitatea legii, interzicerea revizuirii totale a constituției ei.¹⁹

Ne convingem că edificarea unui stat de drept în diferite țări este însoțită de anumite particularități în aspect local, care totuși nu se permit de a vorbi despre diferite noțiuni ale statului de drept.

“Statul de drept exprimă o condiție cu privire la putere, o mișcare de raționalizare și de ordonare a acesteia, dar și o nouă concepție cu privire la drept, cu privire la funcțiile și rolul acestuia”²⁰

Ideea referitoare la putere, în sistemul de exigențe, ale statului de drept, dezvoltă în genere limitarea puterii prin drept. Limitarea puterii de stat presupune interpretări importante, noi, și anume o concepție corespunzătoare cu privire la raporturile dintre individ și stat, o concepție proprie și umanistă referitoare la democrație, o concepție bine gândită și moderată referitoare la rolul statului în societate. Se observă că mai ales în țările eliberate de totalitarismul comunist abordarea “statului de drept” este o reacție împotriva statului dictatorial care l-a oprimat pe om, fie prin abuzul de egalitate, fie edificarea și aplicarea unor legi nedrepte.²¹

În raport cu natura dreptului în vigoare, doctrina statului de drept a indicat diferite niveluri – sau forme de edificare și de evoluția ale acestuia.²² Prin primul nivel sau tendință a procesului de interactivitate a statului și dreptului se evidențiază statul polițienesc (Polizeitstaat), comparat de multă vreme cu o formă de organizare

19- Deleanu I., “Drept constituțional și instituții politice”, București, 1996, p.101.

20- Deleanu I., Op.Cit., p 103.

21 – Lupu Gh., Avornic Gh., Tteoria generală a dreptului”, Chișinău, 1997, p-48.

22 – Deleanu I., “Drept constituțional și instituții politice”, vol I, București, 1996, p.104.

statală care neagă dreptul și care confundă spontan și artificial una din instituțiile administrative – poliția – cu noțiunea de putere discrețională.

În realitate, “statul polițienesc” constituie una din formele statului de drept, numai că, într-un altfel de stat, dreptul aplicabil este cel al guvernului, al executivului. Dreptul este impregnat de ideea inegalității părților în raportul juridic.²³ Totuși nu putem afirma că dreptul este ignorat: “Ca stat de drept și spre deosebire de guvernământul dispotic sau arbitrar, statul polițienesc acordă un mare rol dreptului, dar acesta este lipsit de orice element de ambivalență, de orice caracter de reciprocitate plasat sub semnul unilateralității, el nu este decât expresia supremației statului acoperit de puterea sa.”²⁴

În statul polițienesc există o dominație a dreptului, dar a unui drept format, desigur, de stat și absolut numai pentru stat. Ne convingem, că, deși există o dominație a dreptului, încă nu este vorba de un stat de drept. E nevoie de accentuat ce fel de drept există în acest stat. În statul de drept legea nu este numai un mijloc de acțiune a statului, dar și un vector de limitare a puterii lui. Statul polițienesc desigur, numai convențional îl putem privi ca și pe oricare alt stat, ca pe o treaptă a procesului de edificare a statului de drept. Statul de drept apare în opoziție cu cel al tipului precedent de “Stat Prezidențial” sau “stat poliție”.²⁵

Un alt nivel al procesului de edificare a statului de drept este statul legal, ce și-a găsit exprimarea mai ales în Franța din perioada celei de a treia și a patra Republici. Prezența statului legal este că în stat se asigură “domnia legii” sau “suveranitatea legii”.

23 – Negru B., “Teoria generală a dreptului și statului”, Chișinău, 1999, p. 303.

24 – Chevallier J., “L’Etat de droit, Montchrestien”, Paris, 1992, p. 329.

25 – A Delvexhio, “Lecții de filozofie juridică”, Europa Nova, 1995, p.291.

Unul din promotorii consecvenței ai acestui stat a fost Raymond Carri de Malbera care consideră că “nimic nu este posibil sau valabil decât prin lege” și că “nu există în Franța putere superioară puterii legii”.²⁶

Prezența statului legal și deosebirea de statul polițienesc se manifestă prin câteva particularități:

- a) cu toate că există și în statul polițienesc o “putere de reglementare autonomă”, mai este prezent și principiul legalității ce implică o strictă conformitate a actelor administrației cu legea. “Legea nu este doar limitată activității executive, dar și condiția acesteia, organele administrative mărginindu-se la executarea legilor.”²⁷
- b) separația puterilor apare la o condiție necesară a libertății;
- c) dezvoltarea statului legal trece dezvoltarea instituțiilor respective. “Reprezentarea proporțională și Parteinstaat sunt fructele naturale ale statului legal”²⁸

Însă după cum menționează I. Deleanu, două fenomene contradictorii și la fel de îngrijorătoare pot să rezulte de aici: fie accentuarea suveranității parlamentului și alunecarea sistemului spre un guvernământ de adunare, fie criza statului legal, determinată de criza parlamentarizmului, ceea ce s-a întâmplat în Italia, începând cu anul 1924, în Germania după 1933, în Spania în 1936 etc.²⁹

Un al treilea nivel al procesului de edificare a statului de drept și cel mai avansat este statul constituțional. Statul constituțional încearcă să completeze lacunele statului legal “să răspundă incapacității parlamentului de ași suporta criza”.³⁰

26 – Malourie Philipe, “Antologia gândirii juridice”; București, 1997, p.313.

27 – Deleanu I., “Drept constituțional și instituții politice”, vol I, București, 1996, pag 105.

28 – Claudi Emeri, “l Etat de droit dans les systemes polzar chiques europeens”, p 31.

29 – Deleanu I., “Drept constituțional și instituții politice”, vol I, București, 1996, p 106.

30 – Negru B., “Teoria generală a dreptului”, Chișinău, 1999, pag 303.

La început statul constituțional apare nu atât pentru a proteja drepturile și libertățile omului, cât pentru a preveni conflictele ce pot apărea în cadrul federalismului.

Astfel, inițial statul constituțional e preocupat de ideea repartizării atribuțiilor ce revin autorităților federale și autorităților subiectelor federației, interacțiunea optimală a acestora. Cu timpul, însă, statul se cristalizează ca formă modernă a statului de drept, prin intermediul unui mecanism de stabilire a supremației legilor și în primul rând a celei fundamentale.

Conceptul stat de drept deseori e privit ca o creație teoretică a filozofiei germane inspirat de dreptul rațional a lui Kant.³¹

O astfel de interpretare a conceptului dat nu e lipsită de adevăr, Kant, pe bună dreptate, fiind considerat patriarhul statului de drept. În același timp, însă, suntem absolut de acord cu profesorul universitar Ion deleanu, care consideră că “ideea statului de drept nu este specific germană....Ea își află originea antică în filozofia dreptului natural, iar apoi n memorabilele **Magna Carta Libertatum** (1215), **Petitia Drepturilor** (1627), **Habeas Corpus Act** (1679), **Bulul Drepturilor** (1688), care, deși stătea procedurii de protecție ale cetățenilor englezi, au avut vocația universalității și perenității”³²

Analizând esența statului de drept, specificul dezvoltării conceptului în școlile engleză, germană și franceză, analizând treptele sau nivelurile procesului de edificare a statului de drept, am ajuns la momentul când este nevoie de dat o definiție mai exactă a acestui fenomen. Interesul deosebit acordat conceptului “stat de drept” a determinat, evident și un număr mare de cercetători în acest domeniu.

31 – Emil Moroianu, “Câteva noi remarci privind statul de drept – Studii de drept românesc”, 1993, nr 1, pag 28

32 – Deleanu I., “Drept constituțional și instituții politice”, vol I, București, 1996, pag 108.

La rîndul său acest fapt a determinat și prezența unui număr impunător de noțiuni ale statului de drept. Vom prezenta anumite definiții ale statului de drept întâlnite la diferiți specialiști în materie: “Statul de drept semnifică subordonarea statului față de drept”³³; este statul, care își subordonează acțiunea sa asupra cetățenilor, regulilor, care determină drepturile acestora și fixează mijloacele pe care el este autorizat să le întrebuițeze”;³⁴ “este statul legal prin drept, statul care respectă dreptul”³⁵ “statul în care puterea e subordonată dreptului, toate manifestările statului fiind legitimate și limitate prin drept”³⁶; “statul de drept înseamnă limitarea puterii prin drept”³⁷; “statul dreptului corespunde unei ordini de tip legal – rațional, despersonalizării puterii”³⁸; “statul de drept înseamnă garanții fundamentale libertăților publice, protecția ordinii legilor”³⁹; “statul de drept implică existența regulilor constituționale, care se impun tuturor”⁴⁰; “statul de drept este ordinea juridică ierarhizată și sistematizată”⁴¹

Ne putem convinge că conceptul statului de drept este tratat în mod diferit de specialiștii în domeniu. Însă din această totalitate de definiții ale statului de drept putem selecta ideile principale referitoare la acest fenomen social. În primul rînd acest fenomen îi este caracteristică limitarea statului de drept, deoarece existența principiului legalității tuturor în fața legii presupune și respectarea din partea statului a normelor de drept create de către însuși statul. În al doilea rînd, fenomenul statului de drept nu poate exista real fără

33 – Giquel J., “Droit constitutionnel et institutions publiques”, 10 ed Montchrestien, Paris, 1989, pag 3.

34 – Avril P., Giquel J., “Lexig’ que. Droit constitutionnel”, PUF., Paris, 1986, p.49.

35 – Redor marie – Joelle, “de l’État legal a l’État droit”, Economia, PUF., 1982, p.16.

36 – redor Marie – Joelle, op.cit. Pag 10.

37 – Claude Emeri, “L’Etat de droit dans les systemes polzarchiques europeens” in “Revue francaise de droi constitutionnl”, 1992, n 9, p. 29.

38 – Claude Emeri , op.cit, p. 30.

39 – Qzermanne J Louis, “les regimes politiques occidentaux”, Ed du senil, Paris, 1968, pag 107.

40 – Duhamel Olivie, “les archeo – bonapartistes”, în “le Monde”, 10-11 aut, 1986.

41 - Cheraller J, “L’ordre juridique” in Le droit en proces, PUF, 1983, pag 16-17.

prezența unui sistem de metode de guvernare democratice reglementate prin drept, ce au scopul de a proteja drepturile și libertățile fundamentale ale oamenilor. În literatura juridică romană se întâlnește un număr impunător de lucrări în care se dă definiția conceptului statului de drept. Mai jos voi prezenta câteva exemple. În lucrarea lui Ioan Ceterchi și Ion Craiovan “Introducere în teoria generală a dreptului”, statul de drept poate fi înțeles ca un concept politico – juridic ce definește o formă a regimului.

Tudor Drăganu este de părerea că statul de drept “va trebui înțeles ca un stat care, organizat pe baza principiului separației puterilor statului, în aplicarea căruia justiția dobândește o reală independență și urmărind prin legislația sa promovarea drepturilor și libertăților inerente naturii umane, asigură respectarea strictă a reglementărilor sale de către ansamblul organelor lui în întreaga lor activitate.”⁴². În acest sens, în Documentul final al Reuniunii de la Capenhaga asupra dimensiunii umane, finalizat la 29 iunie 1990, s-a precizat că statul de drept nu înseamnă pur și simplu o legalitate formală, iar în cartea de la Paris, din 21 noiembrie 1990, statul de drept este prefigurat nu doar în raport cu drepturile omului, ci și cu democrația – “ca unic sistem de guvernământ” al națiunilor semnatare.⁴³

Autorul rus V. Hropaniuc ajunge la următoarea definiție a statului de drept: “statul de drept este așa o formă de organizare și activitate a puterii de stat, care se stabilește în relațiile dintre indivizi și diverse uniuni ale lor în baza normelor de drept”⁴³

Hropaniuc V.N. menționează că dreptul are un rol prioritar, dacă legile în vigoare servesc real intereselor poporului și ale statului, iar realizarea lor devine o realizare a echității.

42 – Drăganu T., «Introducere în teoria și practica statului de drept», Cluj – Napoca, 1993, p.17.

43 – Хроппанюк В.Н., Теория государства и право», Москва, 1996, pag.80.

§ 1.2 Exigențele statului de drept.

Un rol deosebit de important în procesul caracterizării și realizării statului de drept îl ocupă premisele sociale și politice ale statului de drept. Putem afirma că premisele menționate se prezintă în calitate de «părți» ale unui tot întreg, acest întreg se referă și la statul de drept. În majoritatea cazurilor la diferiți autori întâlnim aceleași premise sociale și politice, prezența cărora permite de a confirma existența unui stat de drept. La examinarea perioadelor de formare și definitivare a conceptului statului de drept, le putem analiza după modul de apariție a acestor premise și selectarea lor de-a lungul timpului.

De aceeași părere este și profesorul rus A. Coralenco, Hans Kelsen, «statul de drept este considerat ... ca fiind o ordine juridică relativ centralizată ce s-ar caracteriza prin:

- a) jurisdicție și administrație supuse legii, adică unor norme generale decise de către un parlament ales de către popor, norme edictate cu / fără colaborarea unui șef de stat, plasat ca șef al executivului;
- b) membrii executivului sînt responsabili de actele lor;
- c) instanțele sunt independente;
- d) garantarea unor drepturi cetățenilor, în mod special dreptul la liberatea de ași exprima opinia.»^{43a}

Totodată din perioada contemporană putem evidenția o dezvoltare și o popularizare diversă atît a premiselor menționate, cît și a însuși conceptului statului de drept. Această problemă este analizată de un număr impunător de specialiști ca Sofia Popescu, Genova Vrabie, Ion Deleanu, Tudor Drăganu, Alexeev A.

43a – Hans Kelsen, «Theorie pure du droit», Paris, 1962, p.411.

Sofia Popescu evidențiază următoarele trăsături definitorii ale statului de drept:

- a) subordonarea puterii față de drept;
- b) structurarea piramidală a puterii și divizarea ei într-un număr mare de organisme;
- c) garantarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor;
- d) participarea cetățenilor exercitarea puterii prin controlul jurisdicțional și controlul de natură politică,
- e) eliminarea fiecărei dintre cele trei puteri – legislativă, executivă și judecătorească – de către celelalte două;
- f) o ierarhizare a puterii executive și a puterii judecătorești care să permită controlul între autoritățile existente în sistemul aceleiași puteri.⁴⁴

În literatura din Republica Moldova menționăm premisele evidențiate de doctorul de drept Boris Negru; prin care statul de drept:

- este fundamentat pe supremația legii;
- presupune realizarea stricțată a legilor de către toți;
- se prevede răspunderea reciprocă a statului și cetățenilor;
- existența democrației constituționale reale;
- asigurarea drepturilor și libertăților omului și cetățeanului;
- există o reală separație și independentă a puterilor.⁴⁵

De aceeași părere este și profesorul rus Hropaniuc V. N., care stabilește premisele statului de drept:

- a) Supremația legii în toate sferele vieții sociale;
- b) Prezența drepturilor reale ale personalității și asigurarea dezvoltării ei libere;

44 – Popescu S., «Statul de drept în dezbaterile contemporane», București, 1998, p. 52.

45 – Negru B., «Teoria generală a dreptului și statului», Chișinău, 1999, p. 307.

c) Răspunderea reciprocă a statului și a persoanei;

d) Separația puterilor în stat;⁴⁶

Un alt reprezentant al aceleiași școli este Alexeev S.S., care stabilește principalele cerințe ce trebuie să le îndeplinească un stat pentru a se putea numi «de drept». În primul rând prin intermediul dreptului puterii de stat i se atribuie elementele de civilizație, introducerea ei în sistemul de instituții ale unui stat civilizat democratic. În al doilea rând statul de drept nu constă numai în realizarea consecventă a principiului 2 este permis tot ce nu este interzis de lege», dar și în stabilirea statului guvernanților, ce s-ar cuprinde în principiul «se permite tot ce este permis de lege». În al treilea rând, formarea unui stat de drept presupune și o dezvoltare specifică a dreptului.

Anume în rezultatul «obținerii» puterii de stat, dreptul trebuie să-și perfecționeze anumite părți componente pentru a fi capabil să mențină existența statului de drept. Și ultima cerință, o treaptă superioară dezvoltării dreptului, ce-i caracterizează și-i evidențiază pe deplin capacitățile, apare nu statul de drept, dar continuarea lui – societatea dreptului. Autorul caracterizează societatea dreptului ca o societate în care se stabilește supremația dreptului, o dominație reală a dreptului, legalitatea.⁴⁸

Analizând concepțiile enumerate mai sus referitoare la statul de drept, ne convingem încă o dată de diversitatea de opinii existente în lume referitoare la conceptul statului de drept. Pentru stabilirea corectă a conceptului statului de drept o importanță primordială o are stabilirea premiselor statului de drept. Luând ca punct de pornire premisele statului de drept prezentate de Tudor Drăganu în lucrarea «Introducere în teoria și practica statului de drept», putem evidenția ca premise ale

46 - Хропанюк В.Н., «Теория государства и права», Москва, 1996, p.80.

47 . Hans Kelsen, "Theorie pure du droit", Paris, 1962, pag.411.

48 – Алексеев С.С., «Теория права», Москва. 1995, p. 106-108.

statului de drept:

- a) Înșrădăcinarea în conștiința civică a convingerii că există drepturi inerente naturii umane și asigurarea lor reală;
- b) Existența unui sistem democratic de adoptare a legilor;
- c) Subordonrea puterilor față de drept;
- d) Separația puterilor statului;
- e) Independența justiției.

Amplasarea premiselor menționate în ordinea respectivă nu este înțimplătoare. Lipsa macar a unei dintre ele denaturează fenomenul statului de drept. De aici reese că nu este corect de a ierarhiza aceste premise. Ele sunt importante prin prezența lor în comun, iar individual apar numai ca niște postulate teoretice. Amplasarea lor în cerc ar fi mai corect de privit – ideea statului de drept pornește de la înșrădăcinarea în conștiința civică a convingerii că există drepturi inerente naturii umane, opozabile statului, această situație poate fi obținută prin crearea unui sistem de adoptare a legilor, care au o valoare reală, numai prin subordonarea puterii față de drept, care la rândul ei se realizează cel mai eficient prin separația puterilor în stat, principalul rezultat în situația dată fiind independența justiției, proclamată și realizată în scopul de a asigura și mai ales de a proteja acele drepturi inerente naturii umane, opozabile statului. Ar fi incorect de a acorda o importanță mai deosebită a uneia dintre aceste premise.

Prezența acestor premise determină și prezența principiilor statului de drept care, la prima vedere, ar fi trebuit evidențiate ca premise ale statului de drept. Putem menționa unele principii ce reese nemijlocit din premisele statului de drept; supremația dreptului în toate sferile vieții sociale; prezența unei societăți civile, dezvoltate în stat; pluralismul politic; liberarea presei ș.a. Un loc aparte îl ocupă premisele economice ale statului de drept, care influențează nemijlocit procesul de realizare a

celor sociale și politice într-un stat de drept, care transformă de fapt, premisele sociale și politice în postulate teoretice, statul de drept în acest caz avînd un caracter declarativ.

Prima premisă a statului de drept este «înrădăcinarea în conștiința civică a convingerii că există drepturi inerente naturii umane, opozabile statului și asigurarea lor reală». În mentalitatea din perioada antică în majoritatea orașelor – cetăți nu se găsea loc ideii că ar putea exista anumite drepturi inerente naturii umane opozabile statului, dar însăși statul era considerat o valoare supremă.

Același fenomen îl putem întîlni și în epoca medievală, unde securitatea personală și a proprietății private au depins mult timp de autoritatea absolută a monarhului sau a bisericii, care putea în orice moment să lipsească persoana de avere sau să-i limiteze libertatea. Întrucît acest fenomen se caracterizează prin dreptul forței, iar prin forța dreptului, el a fost deseori desemnat prin termenul de stat polițist.⁴⁹

În secolul XX ideea dominării statului asupra individului a fost realizată în statele cu regimuri totalitare, care au lipsit de conținut libertățile individului. Condiții mai favorabile pentru apariția statului de drept au existat în Anglia la începutul secolului al XVIII – lea, în 1628 prin Petiția drepturilor, au fost stabilite garanții împotriva perceperii impozitelor fără aprobarea Parlamentului, împotriva arestării de bunuri fără respectarea procedurii de judecătă normale. Din anul 1679, intră în vigoare prevederile actului Habeas Corpus, ce stabilește controlul asupra arestării și reținerii cetățenilor prin stabilirea obligațiunii tribunalilor de a emite în fiecare caz un mandat de prezentare a austului în fața tribunalului pentru a se stabili legitimitatea austului și trimiterea înapoi în închisoare sau eliberarea cu cauțiune.

49 - Drăganu T., "Introducere în teoria și practica statului de drept", Cluj – Napoca, 1992, pag.14.

Mai târziu în 1688 Bilul drepturilor stabilește că regulile fără motiv nu pot atenta la legile fundamentale ale statului și că o garanție a acestei reglementări apare procedura Parlamentului englez de a vota în fiecare an impozitele și solda militarilor. Au fost reafirmate libertatea cuvântului în Parlament și dreptul cetățenilor de a înainta petiții regelui. Prin intermediul acestor reglementări a fost stabilit un anumit volum de libertăți individuale garantate de către stat și anume:

- 1) dreptul de a nu fi arestat sau reținut în lipsa unei hotărâri judecătorești pronunțate într-un termen scurt;
- 2) libertatea de exprimare a gândirii;
- 3) dreptul de proprietate;
- 4) sistemul juridic,

Aceste reglementări nu aveau o natură abstractă, ci erau stabilite ca libertăți individuale concrete, opozabile puterii executive, pentru asigurarea cărora erau create proceduri practice ce aveau scopul de a preîntâmpina eventualele abuzuri, sau dacă ele au avut loc, de a garanta repararea prejudiciilor cauzate. Toate aceste măsuri, însoțite de separarea legislativului de executiv și începutul stabilirii unei justiții independente au constituit un prim pas pe cale îndelungată a afirmării statului de drept. Însă în perioada sus menționată a fost consacrat un număr neînsemnat de libertăți individuale necesare pentru prezența statului de drept. Abia mai târziu, libertățile și drepturile fundamentale sunt cuprise într-o descriere mai completă în declarațiile de drepturi apărute la sfârșitul secolului XVIII în America de Nord și Franța.

O puternică influență asupra înrădăcinării în conștiința maselor de oameni a ideii că există drepturi – libertăți ale oamenilor, opozabile statului, au exercitat lucrările lui Locke și Montesquieu, apărute în ultimile decenii ale secolului XVIII. Mai mult ca atât devenea evidentă necesitatea aplicării în practică a principiului separației puterilor ca o

condiție obligatorie pentru existența reală a libertăților individuale. Aceste aspirații sau manifestat deosebit de puternic în perioada revoluției franceze din 1789 și s-au aflat la baza legislației ulterioare.

Ideea fundamentală cuprinsă în opera lui Locke potrivit căreia și la baza societății se afla un contract social, prin care indivizii nu renunță în favoarea statului decât la unele drepturi naturale, strict necesare, în vederea constituirii societății civile, unde își găsește continuitatea în declarația franceză a drepturilor omului și cetățeanului din 1789, prin intermediul atitudinii ei principale referitoare la statul de drept, ce este fixată în Declarație în conținutul art. 16: «Orice societate, în care garanția drepturilor nu este asigurată și nici separația puterilor determinată, nu are constituție».⁵⁰

O altă premisă ce determină natura sistemului de drept este prezența în stat a unui sistem democratic de adoptare a legilor. După cum am menționat, în trecut, principalul accent al statului de drept era pus pe respectarea dreptului în toate sferele vieții sociale, însă nu se specifică calitatea legilor, prin intermediul cărora se reglementează viața socială în stat. Numai un sistem democratic de adoptare a legilor asigură respectarea reală a drepturilor și libertăților oamenilor, presupune o cale de instaurare mai rapidă a statului de drept. Această afirmație pornește de la presupunerea instaurării celorlalte premise ale statului de drept, însă în lipsa unui sistem democratic de adoptare a legilor există pericolul că mai târziu un organ al statului sau un individ ar putea acapara toată puterea. În condițiile existenței acestei premise, legea chemată să inspire respectul general nu poate să exprime voința unei minorități de indivizi, dar trebuie să-și aibă originea în voința întregii comunități. Numai în așa condiții legea nu va permite stabilirea unor obligații sau

50- «Les constitutions de l-europe des Douze», textes rassembles et presentes par Henri Oberdorff, La documentation française, Paris, 1992, p.21-41,46.

drepturi nemeritate anumitor membri ai acestei comunități. Și respectiv numai când legea va respecta voința tuturor, ea va fi respectată în mediul social în care are scopul de reglementare a anumitor relații sociale.

O altă premisă a statului de drept considerată una din primele ce a caracterizat statul de drept, este supremația dreptului în toate sferele vieții sociale. Stabilindu-se supremația dreptului, nu se specifică calitatea lui și ca rezultat întâlnim în istorie prezența unor regimuri politice dictatoriale transformării calitative ce au guvernat modificarea conținutului și denumirii acesteia. Această premisă se numește «supunerea puterii dreptului».

Se consideră că: «..... Statul de drept înseamnă în mod permanent, că dreptul încetează să mai fie un simplu instrument de legitimare a puterii, înseamnă supunerea puterii dreptului, protejarea individului în fața puterii, autolimitarea acțiunii statului în favoarea individului»⁵¹

Puterea de stat nu trebuie să se identifice în statul de drept cu puterea politică, deoarece statul are funcția de arbitraj a intereselor politice și sociale opuse, existente în societate. Este necesar de reamintit că nu orice stat care se intitulează «stat de drept» ca atare își realizează în fapt menirea. «Existența unui stat real de drept și democratic depinde de îndeplinirea unei triple condiții: legalitatea, efectivitatea și legitimarea dreptului. Nu poate fi considerat ca legitim, deci dreptul care, dincolo de validitatea lui formală, favorizează respectul persoanei umane»⁵² Recunoașterea importanței dreptului și folosirea dreptului ca instrument al realizării formelor este de natura de a reinstaura încrederea față de drept.

51 – Popescu S., «Din nou despre statul de drept:concept, trăsături definitorii și motivații», Studiu de drept românesc N4, 1992, p.348.

52 – Popescu s., «Din nou despre statul de drept:concept, trăsături definitorii și motivații», Studiu de drept românesc N4, 1992, p.348-349.

Însă dacă efectele pozitive, în special cele economice și sociale ale reformei, nu se confirmă, nu se poate constata nici reabilita autorității dreptului.

În Declarația americană de Independență se afirmă ideea prezenței dreptului la rezistență față de opresiune și de răsturnare a puterii devenită tiranică. O idee a lui Fr. Rigaux ce ne ajută să nu ne formăm o imagine deformată asupra statului de drept și respectiv asupra premisei menționate este, aceea că ar fi iluzoriu de a se identifica statul cu o ordine juridică.⁵³

Deci, putem considera că menirea dreptului se realizează nu numai prin reglementarea relațiilor sociale, dar și prin limitarea puterii de către drept. Anume această funcție a dreptului o putem considera realizată pe deplin în statul de drept. Adică existența acestei premise a statului de drept este determinată și de prezența celorlalte premise ale statului de drept pe care le-am evidențiat.

53 – Rigaux Fr., «Introductoin a la science du droit, Editions Ouvvres, 1974, Bruxelles, p.35-36.

CAPITOLUL II. Separația puterilor – teorie, principiu, condiția a statului de drept.

§ Evoluția istorică a teoriei separației puterilor.

Separația puterilor în stat a devenit o dăgămă a democrațiilor liberale și garanția esențială a securității individului în raporturile lui cu puterea. Schema clasică a separării puterilor este pe cât de simplă, pe atât de ambițioasă și generoasă.

Statul are de îndeplinit trei funcții fundamentale:

- a) edictarea regulilor generale – funcția legislativă;
- b) aplicarea sau executarea acestor reguli – funcția executivă;
- c) rezolvarea litigiilor care apar în procesul aplicării legilor – funcția jurisdicțională.

Exercitării fiecărei funcții în corespundere cu o «putere» – puterea legislativă, puterea executivă, puterea judecătorească. În fine fiecare putere este încredințată unor organe distincte; puterea legislativă a parlamentului; puterea executivă – șefului statului și Guvernului; puterea judiciară - organele judecătorești. Punerea în «echilibru» a acestor puteri, prin distribuirea judiciară a atribuțiilor și înzestrarea fiecăreia cu mijloace eficiente asupra celorlalte, stabilind astfel tendința inerentă naturii umane – de a acapara întreaga putere și de a abuza de ea, este condiția armoniei sociale și garanția libertății umane. Așadar, «greutatea» și «contra – greutatea» în talerile puterilor pentru ca nici una dintre acestea să le domine pe celelalte. N-ar fi deci vorba deci de o «separare a puterilor», cât mai ales de relativa lor autonomie și dependența lor reciprocă: "echilibrul puterilor".

«Epoca puterilor» a cristalizat însă o teorie cu vocația eternității ale cărei surse – fie și numai sub forma unei empații – se află în antichitate. Istoricii Herodot, Tucidide și Xenofon ne-au lăsat dovezi și reflecții despre organizarea puterilor și începuturile divizării ei în Sparta și mai ales în Atena.

Primul autor de drept constituțional, chiar de drept constituțional comparat, care, deși nu au elaborat teoria separării puterilor în stat, a sugerat –o prin descrierea făcută statului atenian– este Aristotel– această enciclopedie a antichității, acest miracol printre miracole grecești.⁵⁴

În celebra sa lucrare «Politica», filosoful grec, a constatat existența unui stat a unor organe diferite, cu atribuții precis determinate, precum Adunarea Generală, Corpul Magistraților (funcționarilor) și Corpul Judecătoresc.

«În orice stat – spune Aristotel – sînt trei părți. Aceste trei părți, odată bine organizate, statul întreg este , în mod necesar bine organizat el însuși. Cea dintîi este Adunarea Generală, care deliberează cu privire la afacerile publice; a doua este Corpul Magistraților, căruia trebuie să I se hotărască natura, atribuțiile și modul de numire: a treia este Corpul Judecătoresc»⁵⁵

Se observă astfel că descrierea lui Aristotel avea doar semnificația uzinei simple constatări a relațiilor de organizare a statului elen, și nu putea fi pusă în nici o legătură cu separarea puterilor.

Ideea a fost prezentată, în timpul evului mediu, în tezele școlii dreptului natural, în lucrările lui Grotius, Wolf, Pufendorf, care au constatat diferitele atribuții ale statului, fără a întrezări, însă conceptul de separație.

54 – Deleanu I., «Drept Constituțional și instituții politice», 1992, Cluj – Napoca», p.25

55 – Аристотел, «Сочинение», Москва, 1984.

În Franța a fost formulat pentru prima dată în secolul al XVI – lea de scriitorul Jean Bodin. În lucrarea sa «Tratat asupra Republicii», autorul ne vorbește despre împărțirea dreptății, susținând că ea nu trebuie să fie supusă ambiției prinților și fanteziei poporului. Ideile lui Jean Bodin s-au răspândit, înlesnind înțelegerea doctrinei separării puterilor.

Lui John Locke (1632-1704), filosof și jurist englez, îi revine meritul de a fi cercetat pentru prima dată, mai metodic și într-o nouă lumină, teoria separării puterilor.

Locke a avut influență mai mare în Franța decât în Anglia, deoarece ideile sale s-au bucurat de mai multă putere în Franța. Englezii de pe vremea lui Locke, nu aveau motive grave de nemulțumire. Ei vedeau că instituțiile locale, cu toate nedreptățile inevitabile, erau eficiente și suportabile. Din optimismul oficial a lui Locke avea să ia naștere Contractul social a lui Rousseau, Declarația drepturilor omului și cetățeanului și Declarația de independență americană. Locke și-a expus concepția cu privire la organizarea și funcționarea statului în celebra sa lucrare intitulată “Essay on civil government” (1690). Filosoful englez arată că în orice stat există trei puteri: legislativă, executivă și federativă. Fiecare dintre ele au funcțiile sale deosebite. El susține că puterea legislativă trebuie să aparțină parlamentului, fiind considerată puterea supremă în stat, deoarece are dreptul de a crea legi și este cea putere care are dreptul să indice cum trebuie să fie folosită autoritatea statului pentru păstrarea comunității și a membrilor ei. Ea specifică regulile de comportare generale și obligatorii și sancțiunile pentru persoanele ce au încălcat aceste reguli.

Puterea executivă este formată pentru supravegherea îndeplinirii legilor. Această putere adoptă hotărâri pe anumite probleme concrete cu legile permanente și le execută, folosind forța membrilor societății.

Puterea federativă este orientată la asigurarea securității societății în relațiile externe. Ea se ocupă de problemele războiului și păcii, coalițiilor și uniunilor, asigură raporturile juridice cu persoanele străine sau cu alte state.⁵⁶

Dacă se deosebesc după funcțiile pe care le îndeplinesc, conform concepției lui Locke, puterile trebuie să fie separate. În toate monarhiile moderate și în guvernele concret organizate puterea legislativă și executivă se află în diferite mâini.⁵⁷ În concepția lui Locke, puterea legislativă trebuie să aparțină parlamentului, după cum am menționat mai sus, iar puterea executivă limitată la aplicarea legilor și la rezolvarea unor cazuri care nu puteau fi prevăzute și reglementate prin lege, urma să fie încredințată monarhului. Puterea centrului federal era încredințată tot regelui și avea în competența sa dreptul de a declara război, și a face pace. Cu toate că aceste două puteri se deosebesc una de alta, ele sunt unite aproape tot timpul, și respectiv n-ar trebui de devizat și divizat în mâinile diferitor persoane. Această idee Locke o motiva cu prin faptul că ambele puteri necesită, în scopul realizării lor, forța de constrângere a statului, fiind periculos de a fi date sub conducere diferită, deoarece poate duce la dezordine.⁵⁸ Nu este necesar, presupunea Locke, că organul legislativ să activeze permanent, chiar și atunci când el nu are nimic de făcut. Dar dacă legile, formate într-o perioadă scurtă de timp, au nevoie de excutare neîntreruptă și de supravegherea acestora executării, este necesar că tot timpul să activeze puterea, care ar supraveghea executarea legilor. Ca urmare puterea legislativă și executivă deseori sunt separate.⁵⁹ Locke milita pentru ideea separării puterilor în stat și din anumite motive politice.

56 . Локк Д., «Избранные философские произведения», Москва, т 2, р 83-84.

57 – Нарский И.С., «Джон Локк и его теоретическая система», Москва, 1989, р. 92.

58 – Лакк Дж., «Избранные философские произведения», Москва, 1960, Т. 2, р. 85.

59 . Лакк Дж., op. Cit., р.84.

Tendința stării a treia de a renunța la dreptul feudal și de a stabili în societate un sistem de drept adecvat epocii respective, bazat pe cerințele dreptului natural, nemijlocit a acutizat problema protecției și garantării libertăților individuale în societate. O asemenea garanție Locke o vedea în separarea puterilor. “Libertatea în Anglia își găsește un sprigin important în separația puterilor. Separația puterilor și o Constituție bine organizată rar va păcătui împotriva principiilor sale și repede își va corecta încălcările.”⁶⁰

Elaborînd teoria separării puterilor, Locke a avut scopul de a stabili condițiile, în prezența cărora organele supreme ale puterii numai au posibilitatea de a-și concentra puterea absolută și de a abuza de împuternicirile sale în detrimentul intereselor statale. În separarea puterilor Locke vedea “o metodă de limitarea a unor obuzuri” din partea celor cărora oamenii le-au dat puterea supra lor, o metodă de a limita atentatele și a preîntîmpina abuzul acelei puteri, pe care ei au transmis-o din mâini numai pentru binele său, dar care a început să fie folosită în detrimentul lor.⁶¹

Charles de Montesquieu (1689-1755) în celebritatea scrierii “L'esprit des lois” dă o formulare precisă și clară acestei teorii a separării puterilor, care va forma unul din punctele principale ale programelor revoluțiilor burgheze. Scopul ideilor sale - garantează securității cetățenilor de fără de lege și abuzuri de putere, asigurarea libertății politice a cetățenilor în stat – demonstrează că anume dreptul reglementează, principalele relații dintre societate și stat. Conform teoriei lui Montesquie nici o putere nu trebuie să intervină în sfera competenței altei puteri, dar fiecare dintre ele, apărîndu-se de un

60 - Рейнгаль Т., «Английская конституция» Научная библиотека, отдел обществоведения, №3,1910, ст.249.

61 . Лакк Дж.. чит., ст 62.

eventual amestec, se consideră în drept să controleze și să rețină o altă putere, preîntâmpinând săvârșirea unor încălcări de competență, a unor abuzuri de putere sau instaurarea despotismului în stat.

“În fiecare stat spunea Montesquieu – sunt trei genuri de puteri: puterea legislativă, puterea executivă ce se ocupă de chestiunile dreptului internațional și puterea ce se ocupă de chestiunile dreptului civil.”⁶²

Cu toate acestea, învățătura lui Montesquieu despre separarea puterilor nu se limitează la principiile diviziunii muncii în organizarea constituțională a statului, dar presupune și refacerea forțelor sociale din societate. Autorul teoriei separării puterilor vedea ca într-o societate organizată se duce permanent lupta pentru putere, la încălcarea drepturilor și securității cetățenilor, transformarea sau chiar moartea statului. Pentru a acorda o mai mare stabilitate și pentru a asigura libertatea politică și securitatea tuturor cetățenilor Montesquieu propunea să se împartă puterea între anumite pături sociale. Într-o viziune relativ recent exprimată, Montesquieu a invocat principiul “*divide et impera*”, folosit până atunci de conducători politici vrînd să-l pună în slujba democrației omului.⁶³

El nu recunoștea o libertate politică acolo, unde separarea puterilor avea numai un aspect al divizării constituționale al organelor de stat, deoarece toate funcțiile principale le ocupă persoane din unul și același grup social sau chiar clasă. “Astfel” în Veneția – argumenta Montesquieu – Senatul Mare deține puterea legislativă, pregadiile – puterea executivă, cvaranțiile - puterea judecătorească. Dar e rău că toate aceste tribunale diferite sunt formate din persoane ce fac parte din aceeași castă, și ca urmare le reprezintă una și aceeași putere”.⁶⁴

62 . Мотекскѣ Ш., «О духе законов // Избранные произведения», Москва, 1995, p.290.

63 . Berceanu B.,”Principiul separației puterilor în opera lui Montesquieu”//Studii de drept românesc, nr 1, 1990.

64 - Мотекскѣ Ш., «О духе законов // Избранные произведения», Москва, 1995, p.291.

Așa dar, putem evidenția principiile teoretice ce conduc la determinarea unui stat liber în conformitate cu învățătura lui Montesquieu principiul separării puterilor în stat, principiul reținerii reciproce a puterilor de a săvârși anumite încălcări ale dreptului, principiul repartizării puterilor de stat între diferite pături sociale din societate. Ne convingem încă o dată că apariția și dezvoltarea teoriei separării puterilor a fost un rezultat al tendințelor oamenilor de a limita într-o oarecare măsură autoritatea absolută a monarhiei.

Conform teoriei lui Montesquieu, puterea legislativă se prezintă “numai ca exprimarea voinței generale ale statului”. Destinația ei principală este de a exprima dreptul în legi obligatorii pentru toți cetățenii. Savantul francez consideră că cel mai bine este când puterea legislativă aparține întregului popor, adică ar fi vorba de o democrație directă, dar în cazul unui stat mare, cum este Franța, de exemplu, acest lucru este imposibil. În această situație el presupune că puterea legislativă urma să fie formată din două camere – reprezentanții aristocrației. Pentru adoptarea unui act normativ se cere consențământul ambelor camere.

Puterea executivă în proiectul unui stat liber apare ca un organ executiv al voinței generale a statului. Această putere numai execută legile formate de adunarea legislativă. Montesquieu afirma că puterea executivă este limitată prin natura sa. El consideră că cel mai reușit este de a acorda puterea monarhului “deoarece această latură a guvernării aproape de fiecare dată necesită o acțiune rapidă, cel mai bine se realizează de către unul decât de mulți.”⁶⁵

65- Мотекскѣ Ш., «О духе законов // Избранные произведения», Москва, 1995, p.295-296.

Din alte considerente, puterea executivă trebuie să fie încredințată unei persoane ce nu depinde adunarea legislativă, pentru a evita concentrarea a două puteri, fapt ce poate amenința libertatea cetățenilor. “Montesquieu considera necesar ca puterea executivă să poată opri hotărârile corpului legislativ și să-l dizolve deoarece el ar putea lua în mâinile sale toată puterea și ar deveni dispotic. Din contra puterii legislative, nu trebuie să i se acorde dreptul de a opri puterea executivă, deoarece în așa fel, s-ar putea reține bunul mers al lucrurilor, însă ea trebuie să supravegheze executarea corectă a legilor și în cazurile abaterilor observate să tragă la răspundere miniștrii prin intermediul cărora activează monarhul. Însuși monarhul trebuie să rămână înafara răspunderii, deoarece el ar fi dependent de adunarea legislativă, care în așa cazuri ar fi primit o supremație nelegitimă asupra puterii executive.”⁶⁶

Puterea judecătorească, în teoria lui Montesquieu, “pedepsește și rezolvă conflictele dintre persoanele particulare, pe când celelalte două puteri reglementează problemele comune într-un stat liber. În dependență de aceasta, libertatea și securitatea cetățenilor depinde foarte mult de funcționarea puterii judecătorești. Sarcina judecătorească este de a examina cazul în așa mod, ca hotărârea sau sentința instanței de judecată întotdeauna să fie numai aplicarea exactă a legilor”⁶⁷

Totuși, teoria separării puterilor în stat își păstrează forța ei de atracție, mai puțin însă valoarea ei explicativă. Este însă prea înradăcinată ca să poată fi repudiată și încă folosirea câtă vreme nu avem o alta. Această teorie a separării puterilor, degajat din doctrina omonimă, rămîne încă o dagmă de politică constituțională.⁶⁸

66- Новгородцев П.И., «На путях к правовому государству», Москва, 1992, p 25.

67 . Монтеки, Op. Cit. P-290-291

68 – Deleanu I., “Drept constituțional și instituții politice”, Cluj – Napoca, 1992, vol.I, p.28.

§ 2.2 Continutul principiului separării puterilor la etapa actuală.

De la Montesquieu pînă astăzi teoria separării puterilor a fost permanent în centrul atenției savanților constituționaliști, dar și a practicii constituționale. Majoritatea savanților i-au adus laude, alții au criticat-o, socotind-o chiar și “eroare științifică”.

Teoria separării puterilor apăsese în acele condiții ca expresie a luptei pentru putere ce se ducea între monarh, aristocrație și burghezie. Ea urmărea înlăturarea dispotismului, echilibrarea și amornizarea forțelor sociale în luptă.

Din punct de vedere istoric, principiul separării puterilor se înfățișea ca principiu al suveranității naționale, ca o armă de război dirijată împotriva puterii absolute a monarhului. Revoluția franceză la începuturile sale a văzut în separarea puterilor mijlocul pentru a dezarticula vechea autoritate monarhică absolută, deoarece pentru revoluție “executivul era regele carcerelor Bastiliei, într-un cuvînt, regimul cu toate abuzurile și ororile sale.”

Din punct de vedere politic, principiul separării puterilor a fost considerat ca generator de libertăți politice, prin echilibrul și colaborarea puterilor separate aparținînd în mod necesar “statului constituțional” “de drept”, unde este asigurată “demnitatea persoanei în care există “domnia dreptului”.

Cea dintîi aplicație practică a principiului separării puterilor a fost realizată de statele americane care în secolul al XVIII – lea, se găseau în plină revoluție constituțională. Începînd încă din 1780, primele constituții ale statelor Massachusetts, Maryland, Virginia, New – Hampshire, introduc acest principiu. Ulterior, Constituția statelor federale, ai căror creatori au fost Hamilton, Madison, Jay, adoptă

principiul separării puterilor sub forma întreită de putere legislativă, executivă și judecătorească.

În anul 1791 Revoluția franceză introducea acest principiu în “Declarația drepturilor omului”, care în articolul 16, se exprimă astfel: “Orice societate în care garanția drepturilor nu-i asigurată, nici separarea puterilor determinată nu are Constituție.”⁶⁹

Totodată aceste constituții au prevăzut că fiecare din funcțiile statului sînt îndeplinite de anumite organe statale distincte și independente unul față de celălalt, adică fiecare activează fără vre-un amestec din partea celorlalte două. “Din aceste considerente la baza principiului separării puterilor se află mecanismul de rectificare reciprocă între puteri și de asigurare a unui echilibru funcțional între ele.”⁷⁰ Trebuie de menționat că nici Montesquieu nici constituțiile menționate, cu mici excepții, n-au privit separarea puterilor, în mod strict, adică, în sensul unei izolări absolute. Răspunzînd la eventualele obiecții că separația puterilor presupune izolarea lor, Montesquieu menționa: “Aceste trei puteri ar trebui să ajungă la un punct mort. Dar, întrucît datorită, mersului necesar al lucrurilor, ele sunt silite să funcționeze, vor fi nevoite să funcționeze de comun acord.”⁷¹

Ulterior, principiul separării puterilor a stat la baza organizării de stat a tuturor statelor democratice, ele fiind consacrate, explicit sau implicit, în constituțiile acestor state.

69 – Gh. Tanase, “Separația puterilor în stat”, București, 1994, p.5-13.

70 – Negru B., “Coraportul autorităților publice”//Administrarea publică” Chișinău, Nr 1, 1997, p.3.

71 – Drăganu T., “Drept constituțional și instituții politice”, vol I, București, 1996, p.31.

a. Separarea puterilor în organizarea de stat a

Marii Britanii

Anglia nu are o constituție în înțelesul științific de act fundamental unic, care să cuprindă normele ce reglementează organizarea ei socială politică. Din această cauză, încercarea de a proceda la analiza organizării de stat prin prisma separării puterilor reclamă explicații prealabile cu privire la formele juridice, care în totalitatea lor dau substanța constituției engleze.

Conform doctrinei engleze, Constituția Marii Britanii este formată din mai multe categorii de norme juridice. Ele sunt cuprinse în dreptul statutar și în dreptul judiciar, în obiceiul constituțional, precum și în așa numitele norme consultative. În doctrina engleză aceste acte constituționale sunt cunoscute sub denumirea de “Bibliile Constituției engleze”; Magna Charta Libertatum, Habeas Corpus și Billul Drepturilor care datează respectiv din 1215, 1679 și 1689.

Pornind de la normele juridice invederate mai sus, voi prezenta în continuare, în ce măsură organizarea de stat a Marii Britanii se sprigină pe separarea puterilor și care sunt raporturile dintre organele statului: Parlamentul, Coroana, Cabinetul, Justiția.⁷²

72 – Gh. Tanase gheorghe “Separația puterilor în stat, Marea Britanie, SUA; Franța, România”, București, 1994, p.49.

Puterea legislativă în Marea Britanie o reprezintă Camera Comunilor.

Doctrina engleză împarte evoluția Camerei Lorzilor, de regulă în patru perioade:

1. de la mijlocul secolului al XIV – lea, care a adus bifurcarea parlamentului în două camere, până în secolul al XVI –lea;
2. din secolul al XVI – lea până la Restaurația Stuartilor în 1660;
3. de la Restaurație până la Reforma electorală din 1832.
4. De la 1832 până în zilele noastre.⁷³

În prima perioadă Camera lorzilor executa atribuții legislative și judiciare. Legiferarea în această perioadă se realiza prin intermediul statului și petițiilor. Numai pe la mijlocul secolului al XV –lea s-a introdus procesul modern de legislație prin bill (proiect de legi).

De aceea cea mai importantă dintre prerogativele Camerei Lorzilor era cea judiciară. Din organ cu atribuții legislative, camera lorzilor putea după împrejurări să se transforme în Curtea Supremă de Apel, și totodată, în curte de primă instanță. În prima calitate judeca erorile judiciare ale Curților ordinare de justiție. Ca organ de primă instanță ea judeca pe lorzi și înalți funcționari ai statului puși sub acuziție de Camera Comunilor.

În a doua și a treia perioadă, respectiv din secolul al XVI – lea până la reforma electorală din 1832 atribuțiile Camerei Lorzilor au fost reduse. Puterea judiciară pe care o deținuse în trecut în calitate de organ suprem de apel s-a păstrat. Totodată Camera Lorzilor continua să aibă puteri coordonate cu Camera Comunilor. Pe tot timpul secolului al XIX – lea

73 – Яценко А., «Политические учения в Англии в 8 веке и в начале 19 века», Москва, 1912, P.69

Camera Lorzilor dispunea, pe lângă dreptul incontestabil de a lua parte la activitatea legislativă, și de dreptul de a participa pînă la un punct de chestiuni de taxare.

O dată cu Reforma Electorală din 1832 a început a patra fază în evoluția Camerei Lorzilor și implicit, încetarea supremației lorzilor.

A fost redus dreptul de veto de la doi ani pînă la un an. Camera Lorzilor nu are comitete permanente sau temporare proprii. Prezența a 30 de membri la ședința camerei este suficientă ca hotărârile luate să fie valabile.

Referitor la organizarea și funcționarea Camerei Lorzilor, ele au la bază reguli străvechi, unele de origine feudală, foarte îndepărtată.

În evoluția Camerei Comunilor se pot distinge trei perioade:

1. De la primul Parlament “model” din 1295 pînă la instaurarea monarhiei constituționale în 1688;
2. De la 1688 pînă la reforma Electorală din 1832
3. De la 1832 pînă în prezent.

Doctrina enegleză reține mai multe împrejurări care au favorizat supremația Camerei Comunilor. În primul rînd se are în vedere faptul că după revoluția Engleză s-a introdus fixarea bugetului anual pentru întreținerea armatei, care se convoacă o dată pe an și ceea ce dădea o deosebită importanță a Camerei Comunilor.

În al doilea rînd, modul de a acorda subsidii coroanei, se deosebea ca procedură de ceea ce fusese pînă acum.

În virtutea regulilor în “Standing orders” Camera Comunilor își alege în prima sesiune a noii legislaturi, un președinte, care poartă denumirea de speaker.

Prin aceste reguli el este independent și i se acordă drepturi importante.

Potrivit regulamentului interior Camera Comunilor își constituie trei tipuri de comisii: Comitetul întregii camere, Comitetele permanente și celelalte comitete.⁷⁴

Puterea executivă a Marii Britanii o exercită Coroana și Cabinetul.

În concepția medievală, Coroana exercita un drept propriu. După Revoluția din secolul al XVII – lea, Coroana a își obține puterile de la Parlament. Numai după această dată, la 1700, s-a făcut ceea ce doctrina engleză numește un “Act of Settelement”, adică de așezare a legii prin care se conferă coroana – monarhului.

La începutul activității sale cabinetul colabora cu Parlamentul și deseori această colaborare era îndreptată împotriva tendințelor Coroanei de a reinvia sistemul de privilegii de altădată. Și totuși cabinetul are atribuții de stabilire a liniilor generale ale politicii interne și externe ale țării, controlează administrația, acordă posturi, titluri și onoruri, dispune de inițiativă financiară și domină de fapt întreaga viață financiară a statului.⁷⁵

Evoluția puterii judecătorești a cunoscut următoarele etape:

1. Sub domnia lui Hrenric al II –lea, când Curia Regis se organizează și stabilește un drept comun pentru întreaga țară. În etapa a doua s-a dezvoltat instituția Lordului Cancelar și așa numita “Curte a Cancelariei”. În anii de domnie a lui Henric al VIII – lea și Eduard al VI –lea este situată cea de a treia etapă, când o parte din legile țării sunt scoase de sub autoritatea dreptului canonic.

74 . Gherghe Tănase, Op. Cit., p-53-58.

75 – Gh. Tănase Gheorghe, op. Cit., p. 61-31,71.

A patra perioadă este situată în timpul Revoluției Burgheze, când dreptul exclusiv al Parlamentului de a face legi este definitiv. În sfârșit a cincea perioadă datează din secolul al 19 –lea, o parte din legile vechi sunt părăsite și o serie de legi sunt adoptate la cerințele timpului.

Curtea Cancelariei a fost pe lângă administrația Lordului Cancelar, cu competența de a judeca cazurile care fuseseră decise în celelalte curți ale dreptului comun, dar a căror soluție nu satisface pe imprecizați.

În afară de Curtea Cancelariei au fost cristalizate și cele trei curți principale: Curtea Băncii regelui, Curtea Debatereelor Comune și Curtea Tezaurului.

Atât vechile curți cât și Curtea Cancelariei au fost definisate prin legile din 1873 și 1875. A luat naștere o înaltă Curte de Justiție în care se judeca atât după regulile dreptului comun cât și după regulile echității.⁷⁶

Și deasupra tuturor organelor statului se situiază partidele politice, care dirijează și conduce întreaga viață politică a țării, asigurând preponderența unuia sau altuia din organele statului, în funcție de interesele de partid.

76 – Gh. Tănase Gheorghe, op. Cit, p. 84-86.

Separarea puterilor în organizarea de stat a SUA.

Constituția americană adoptată în 1787 de către convenția de la Philadelphia a pus la baza organizării de stat principiul separației puterilor. Atît de mult a fost apreciat acest principiu încît “strămoșii Constituției atribuiau erorile guvernării ---- necunoașterii separației puterilor.” Iar Madison, vorbind despre separarea puterilor spune că: “nici un adevăr politic nu are o mare valoare intrinsecă”.

Principiul separării puterilor a avut de la început ca scop de a înlătura din organizarea de stat americană supremația organului legislativ. Principiul separației puterilor a fost consacrat atît la nivelul statelor, prin îngrădirea atribuțiilor executivului și lărgirea prerogativelor adunării reprezentative, cît și la nivelul confederației, însă în detimentul Congresului, deoarece prerogativele cele mai însemnate erau deținute de organele statelor.⁷⁷

În constituția americană trebuie observat că sistemul constituțional american a mers cu radicalismul separării puterilor atît de departe încît admite independența absolută între puterea executivă și puterea legislativă. În virtutea acestui radicalism nu se permite puterii executive să participe la dezbaterile puterii legislative, fiindu-i refuzat și dreptul de inițiativă legislativă. Pe de altă parte, puterii legislative i se tăgăduiește dreptul de imixtiune în guvernare. Miniștrii (secretarii de stat) numiți de președinte sunt răspunzători numai față de acesta, ei neavînd nici un răspuns față de congres.⁷⁸

77 - David P. Curie; Constituția SUA”, Iași, 1992, p.12.

78 – Ivanov V., “Structura statală a SUA”, Chișinău, 1993, p. 54-55.

Acest sistem, construit pe o excesivă prudență față de puterea executivă a reușit să funcționeze ca urmare a faptului că Președintele, fiind ales de întreaga națiune și nu de Parlament (Congres), are o foarte mare autoritate, iar Senatul, organul legislativ, care reprezintă statele federale, are un rol important în administrație, deoarece Președintele este obligat să-i obțină consimțământul pentru numerele în unile funcții, cât și pentru perfectarea celor mai importante acte internaționale.⁷⁹

Referitor la sistemul instanțelor judecătorești, constituția americană cuprinde referiri separate, mărginându-se să se formuleze în articolul III, sect 1, ca “Puterea judiciară în SUA” se exercită către Curtea Supremă și de Curțile Inferioare pe care Congresul le va înființa.

Indicatorii la Curtea Supremă, în număr de nouă, sunt numiți de președintele SUA, la propunerea și cu aprobarea Senatului, dintre avocații cu un stagiul de cel puțin zece ani.⁸⁰

Ca instanță de repaus și apel, Curtea Supremă judecă recursurile și apelurile împotriva hotărârilor date de celelalte instanțe federale. Ca instanță de fond, judecă infracțiunile comise de reprezentanții diplomați și consulari, precum și acele litigii în care una din părți este un stat membru al Federației.

Doctrina americană consideră puterea judiciară ca elementul cel mai stabil al separației puterilor, afirmând că funcția judiciară este cea mai puțin politică.

Rezumând evoluția separației puterilor în organizarea de stat, nu se poate susține că în cei 205 ani de la adoptarea Constituției federale executivul și judiciarul s-au situat în fruntea celorlalte organe.

79 - Gh. Tănase Gheorghe, Op. Cit., p.91-92-100.

80 – Ivanov V., “Împuternicirile președintelui SUA”//Legea și viața”, N 11-12,1991,p.60.

Au fost momente în istoria constituțională a SUA, când legislativul și-a exercitat funcțiile sale constituționale, opunându-se încercărilor executivului și judiciarului de a nu respecta stricta separare a puterilor. Mai mult, președintele Wilson a vorbit chiar despre o guvernare a Congreselor. Alți autori au avansat în epoci, au definit părerea potrivit căreia Guvernul SUA era un guvern al judecătorilor, pentru că aceștia erau acei care, prin competența lor de a aprecia constituționalitatea legilor, aveau adesea ultimul cuvânt. Dar majoritatea constituționaliștilor scot la evidență creșterea constantă a influenței executivului.⁸¹

81 – Ivanov V., “Structura statală a SUA”, Chișinău, 1993, p. 60-70.

Separarea puterilor în organizarea de stat a Franței

În Constituția Franceză actuală, adoptată în 1958, nu este nici un articol în care ar menționa direct despre prezența principiului separării puterilor în stat. Însă ne putem ușor convinge că acest principiu este situat la temelia Constituției Republicii Franceze, luând cunoștință doar de titlurile legii fundamentale: Titlul II “Președintele Republicii”; Titlul III – “Guvernul”; Titlul IV “Parlamentul”; Titlul V - “Raporturile între Palament și Guvern”; Titlul VIII – “ Autoritatea judiciară”; și Titlul IX - “Înalta Curte de justiție”. Nu trebuie de trecut cu vederea și conținutul al.1 al Preambulului aceleiași Constituții.⁸²

“Poporul francez proclamă francez atașamentul său față de drepturile omului și față de principiul suveranității naționale, care este definit în declarația din 1789 confirmat și completat prin preambula Constituției din 1946”.

Constituția Republicii Poloneze adoptată la 2 aprilie 1991, stabilește prin intermediul art.10 atât principiul separării puterilor în stat, cât și concret indică care organe ale puterii de stat sînt situate în fruntea ramurilor puterii ce se evidențiază reeșind din acest principiu. Al. 1 art.10 stabilește: “Orînduirea de stat a Republicii Poloneze se bazează pe separarea și egalitatea puterii legislative, puterii executive și puterii judecătorești”.

Al.2 al aceluiași articol specifică apartenența principalelor organe ale statului la o ramură a puterii sau alta. “Puterea legislativă este înfăptuită

82 - Gh Tănase Gheorghe, op. Cit, p. 120-130.

de Seim și Senat, puterea executivă de Președintele republicii Poloneze și de Consiliul de Miniștri, iar puterea judecătorească de către judecăți și tribunale”.

În Constituția Regatului Belgia din 7 februarie 1831, titlul III, indică aplicarea principiului separării puterilor în stat. Art. 25 are următorul conținut: “Toate puterile umane de la națiune. Ele sunt exercitate în maniera indicată de Constituție”. Conform prevederilor Constituției Regatului Belgia, puterea legislativă se exercită în colectiv de către Rege; Camera reprezentanțelor și Senat (art.26). Conținutul art. 29 caracterizează puterea executivă în felul următor: “Regelui îi aparține puterea executivă în modul reglementat de Constituție”. Prevederile al. I art 30 stabilesc că puterea judecătorească este reglementată de către curți și tribunale. Aliniatul II al aceluiași articol menționează că arestările și hotărârile judecătorești sunt executate în numele Regelui.⁸⁴

Istoria dreptului românesc a cunoscut eforturi îndreptate împotriva confuziei de puteri încă din sec. XVIII. Domnitorul reformator, Constantin Mavrocordat a încercat să creeze instituția modernă de judecători de profesie, numind în fiecare ținut câte 1-2 judecători, care judecau singuri sau împreună cu ispravnicul, ceea ce a însemnat de fapt, încercarea de a separa justiția de administrație la nivel local.⁸⁵

83 - Варламова Н.В. «Конституция Польской Республики // Конституция государств Центральной и восточной Европы», Москва, 1997.

84 . Constituția regatului Belgia, din 7-02-1831, Les Constitutions de l'Europe des Douze”, textes rassembles et presentes par Henri Oberdoff, La documentation française, Paris, 1992-

85 – Aramă E., “Istoria dreptului românesc”, Chișinău. 1998, p.76.

Regulamentul Organic al Moldovei (1832) și Regulamentul Organic al Valahiei (1831) au înscris principiul separării puterii judiciare de cea executivă ca fiind “neapărat de trebuință pentru buna rânduială în pricini de judecată și pentru paza drepturilor particularilor”⁸⁶

Constituția României din 1866, care a avut ca model constituția belgiană, prevedea că “puterea legislativă se exercită colectiv de către Rege și Reprezentanțiunea Națională, ce se împarte în două adunări: Senatul și Adunarea deputaților (art 31). Puterea executivă este încredințată Regelui, care o exercită în mod reglementat prin Constituție (art 35). “Regele nu are alte puteri decât cele date lui prin Constituție” (art 96) și “Nici un act al regelui nu poate avea tărie, dacă nu va fi contrasemnat de un ministru, care prin acesta chiar devine răspunzător de acel act” (art 92). Prevederile art 36, indică că puterea judecătorească se exercită de către curți în tribunale. În art. 104 al constituției se stabilește expres că “Comisiunile și tribunalele extraordinare, nu se pot crea sub nici un fel de cuvânt”. Aceste teze au fost preluate și de Constituția din 1923 a României, în cadrul căreie după reunirea de la 1918 s-a aflat și Basarabia.⁸⁷

În legea Fundamentală a României nu este fixată aparte prezența principiului separării puterilor în stat. Mai mult ca atât, al.1 art. 104 al Constituției României – “Incompatibilitățile”, stabilește: “funcția de membru al guvernului este incompatibilă cu exercitarea altei funcții publice cu excepția funcției de deputat sau senator...” Ne convingem că prevederile acestui articol vin într-o absolută contradicție cu principiul

86 - Mihai T. Oroveanu, “Istoria dreptului românesc și evoluția instituțiilor constituționale, București, 1992, p. 210, Elizaveta Traistaru, Geneza democrației constituționale din România, Craiova, 1996, p.130; Negoită Florin, Începuturile constituționalismului la românii //Studii de drept românesc, nr.1-2, 1998.

87 - Muraru I ș.a., “Constituția României”, București, 1993, p.46

separării puterilor în stat. Acest mod reglementarea incompatibilității admite posibilitatea contopirii (depline sau parțiale) a legislativului și executivului, situație pe care principiul separării puterilor în stat are ca scop s-o evite.

Referitor la lipsa prezenței principiului separării puterilor în dispozițiile normelor din Constituția României din 21 noiembrie 1991, de Sofia Popescu menționează: “Deși principiul separării puterilor nu constituie panaceu universal și nu se manifestă nici în democrațiile universala avansate, în formă pură și fără unele abateri, dat fiind că România a cunoscut una dintre cele mai nefaste dictaturi, ar fi fost firesc ca în Constituție să fi fost consacrat ca atare și să nu să se facă unele aplicări ale principiului amintit”⁸⁸